

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
X

MERSİN
2004

KAAM YAYINLARI
OLBA
X

© 2004 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs-Kasım aylarında olmak üzere,
yılda iki kez basılmaktadır.
Published each year in May and November.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

Olbaya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen bildirilmiş olan formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21-249 05 20

e-mail: zero@kablonet.com.tr, aboratav@tayproject.org

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-X

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-X

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU

MERSİN
2004

*OLBA'nın basılması için vermiş olduğu desteklerden dolayı
Mersin Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uğur Oral'a
teşekkür ederiz.*

İçindekiler/Contents

Güngör Karauğuz / Osman Doğanay <i>İ.Ö. II. Binden Bizans Dönemine Kadar Orta Anadolu'nun Güneyinden Akdeniz Kıyılarına Uzanan Yolağı Üzerine Düşünceler</i>	1
Suat Ateşlier / Emre Öncü <i>Gümüşçay Polyksena Lahiti Üzerine Yeni Gözlemler: Mimari ve İkonografik Açıdan Bakış</i>	45
Gökhan Coşkun <i>Daskyleion'da M.Ö. 5. Yüzyıl Siyah Firnisli Attika Seramikleri</i>	89
Işık Şahin <i>Mısır ve Yakın Doğı Etkileriyle Yunan Mitolojisindeki "Kayıkçı Kharon" Tipinin Gelişimi</i>	135
Emre Öncü <i>Erken İon Yapılarında Architrav ve Geisipodes</i>	151
Ümit Aydınmoğılu <i>Yerel İrade-Dış Baskı Tartışmaları Arasında Olba Territoriumu'ndaki Yerleşim Düzenlemesi ve Hellenistik Dünyadaki Yeri</i>	169
Aslı Saraçoğılu <i>Aydın Müzesinden Bir Grup Portre Üzerine Gözlemler</i>	185
Nurettin Arslan <i>Antiocheia (Pisidya) Kazılarında Bulunan Seramikler</i>	209
Murat Özyıldırım <i>Seleucia Ad Calycadnum ve Hristiyanlığın İlk Üç Yüzyılı</i>	239
Sevim Ayteş Canevello <i>Iconiumlu Azize Thecla, Yaşamı ve Mucizeleri</i>	261

Yayın İlkeleri

1. Olba her yıl, ilki en geç 15 Mayıs'ta ikincisi en geç 15 Kasım'da olmak üzere iki sayı halinde yayınlanır. Yayınlanması istenilen makaleler, zaman sınırlaması olmaksızın gönderilebilir. Hakemler tarafından olumlu değerlendirilen makalelerin adedi Olba'nın bir sayısı için fazla olduğu takdirde, bazı makaleler diğer sayıda yayınlanmak üzere havuzda bekletilir. Bu gibi durumlarda daha erken gönderilmiş olan makalelere öncelik tanınır.
2. OLBA'nın uluslararası bilimsel standartlara uygun olarak yayınlanabilmesi için aşağıda belirtilen teknik kurallara uyulmalıdır:
 - a- Makaleler, Word 5.0 ve üstü, Windows 95-98 veya Word 2000 yazım programı ile yazılıp diskete kaydedilerek gönderilmelidir.
 - b- Makaleler, figürleriyle birlikte çoğaltılmış olarak iki kopya halinde gönderilmelidir.
 - c- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto New York (Macintosh için) yada Times New Roman (PC için) harf karakteri kullanılmalıdır.
 - d- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
 - e- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi yada italik) kullanılmamalıdır.
3. Makale içindeki Yunanca karakterler için kullanılan Yunanca font da diskete yüklenerek yollanmalıdır.
4. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha yada resim) sıralamasına sadık alınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, s. 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, s. 9, lev.1

5. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Lev. LIV-LVII

6. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası tarafımızdan verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita yada bir başka ifade veya kısaltma kullanılmamalıdır.
7. Kullanılacak fotoğrafların, daha iyi sonuç almak açısından, siyah-beyaz olması tercih edilmektedir. Dia gönderecek yazarlar dia çerçevesi üzerine mutlaka resim sırasını yazmalıdır. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır. Levhalardaki Figürlerin (resim, çizim, harita vs.) altına açıklama cümlesi yazılmamalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla mümkünse 15 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca olabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 200 kelimelik İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise 200 kelimelik Türkçe özet kesinlikle bulunmalıdır.

YEREL İRADE-DIŞ BASKI TARTIŞMALARI ARASINDA OLBA TERRİTORİUMU'NDAKİ YERLEŞİM DÜZENLEMESİ VE HELLENİSTİK DÜNYADAKİ YERİ

(LEV. 29)

Ümit AYDINOĞLU*

ABSTRACT

The Olbian Territory is located between the Kalykadnos river and the Lamos river in Rough Cilicia. In the early 2nd century B.C., an extensive construction period began in the Olbian Territory. These construction activities were carried out by the local dynasty, supported by the Seleucid kingdom in order to protect and secure their western borders after the Apameia treaty.

A common characteristic of the structures in these settlements is the extensive usage of the polygonal masonry, particularly in the defence structures. Another common feature of these settlements is their strategical position on which these settlements were found. It is a fact that all these settlements were established at the edges of deep valleys that provided the communication between the inland and the coastal regions. While their specific locations enabled these settlements to control and defend these important routes, their naturally protected positions made their own defence easier as well. Finally, all of these settlements had necropolis areas in their neighbourhoods.

This territorial defensive network of the settlements was not a unique example in that period. On the contrary, this type of territorial defence networks were employed in some regions in the Hellenistic world since the 5th century B.C. In this article it is aimed to determine the characteristic of the urbanization in the territory in order to find out whether the factors that affect this urbanization process are external or internal in the Olbian Territory during the Hellenistic period.

* Yrd. Doç. Dr. Ümit Aydınöğlü, Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, Mersin-TURKEY.

Dağlık Kilikia bölgesinin Kalykadnos (Göksu) ve Lamos nehirleri arasında kalan ve Olba Territoriumu¹ olarak adlandırılan doğu bölümü, sahip olduğu ayrıcalıklı yönetim şekliyle Olba Tapınak Devleti'ni barındırmaktadır ve mimari yapılanması ile dikkati çekmektedir.

Olba Territoriumu'nda, tarihsel ve arkeolojik verilere dayanarak M.Ö. 2 yüzyıl başlarında tarihlenen yoğun bir imar etkinliği dönemi yaşanmıştır². Bu döneminin izlerine territorium genelinde çok sayıda yerleşimde rastlanmaktadır. Bu yerleşimlerin, ortak özelliklere sahip olmaları bakımından bir yerleşim ağı oluşturdukları görülmektedir. Bu durum territoriumdaki ortak bir yerleşim düzenlemesine işaret etmektedir. Ancak, bu düzenleme kapsamında yer alan yerleşimler birer kent değildirler. Bunlar, etrafları surla çevrili ve içlerinde yerleşim mekanlarını barındıran savunma (garnizon) amaçlı yapılanmalardır³. Bu yerleşimlerin temel unsuru, savunma amacını ve sivil ihtiyaçları içinde barındırması olmuştur. Bunların hepsinde yerleşimi çevreleyen bir savunma duvarı vardır, sivil amaçlı mekanlar bu sur yapılanmasının içerisinde bulunurlar ve bu sur tarafından korunurlar. Bu sebeple, bunları 'kale-yerleşim' olarak adlandırmak mümkündür.

M.Ö. 2. yüzyıl başında görülen bu imar etkinliklerinin, territoriumda egemen olan rahip krallık hanedanlığı tarafından mı yaptırıldığı yoksa dış etkilerle mi territoriuma girdiği uzun zamandır tartışma konusu olmuştur.

¹ Olba, bir territoriumdur. Zeus Olbios tapınağının bulunduğu alan (bugün Mersin /Silifke'ye bağlı Uzuncaburç kasabası) bu territoriumun idari ve dinsel merkezidir. Durugönül, bu merkezde ve yakın çevresinde Hellenistik Döneme ait yerleşim izlerinin bulunamaması sebebiyle burasının bir polis olamayacağını belirtir, bkz. Durugönül 1995, s.78 vd. Zeus Olbios tapınağının bulunduğu bu alan M.S. 1. yüzyılda Diokaesareia olarak adlandırılmıştır ve bu dönemde bile sadece bir dinsel alandır, yerleşime sahip değildir.

² Antik dünyanın genelinde değerlendirildiğinde oldukça erken dönemlere tarihlendirilebilecek olan bu polygonal duvar iççiliği Olba Territoriumu'nda ancak M.Ö. 2. yüzyıl başından itibaren görülmeye başlar ve bu durum duvarlar üzerindeki yazıtlar ve Olba Hanedanlığına ait semboller ile kanıtlanır. Bu açıdan, Durugönül, Olba Territoriumu için coğrafi şartlarından dolayı ancak yazıtlara dayandırarak ve relativ kronoloji ile tarihleme yapılabileceğini önerir, bkz. Durugönül, 1998a, s.119 vd.

³ Bunlar için, burada bir topluluğun yaşadığını göstermek için coğrafi anlamda "yerleşim" tanımını kullanmak uygun olacaktır. Yerleşimlerin bulunduğu alanın sahip olduğu coğrafi ve stratejik özellikleri (vadi, liman vb.), doğal kaynakları (orman, tarımsal alan vb.) ve tarihsel gelişim süreçleri ise, arkeolojik sonuçları desteklemek ve yerleşimleri etkileyen nedenleri açıklamak için kullanılmalıdır.

Bu imar etkinliklerinin yerel krallık tarafından rahip hanedanlığın korunması için yaptırıldığını önerilerinin yanısıra⁴, Apameia antlaşması sonrasında Seleukos'ların, batı sınırlarını oluşturan Olba Territoriumu'na kadar geri çekildikleri ve bu sınırlarını kontrol etmek isteğiyle böyle bir imar etkinliğini yaptırduklarına yönelik öneriler bulunmaktadır⁵. Ancak, territoriumdaki bu imar etkinliği sonucu ortaya çıkan yerleşim düzenlemesinin özelliklerini ve karakterini belirlemeden ve territoriumdaki mimari yapılanmanın Hellenistik Dönem dünyası içindeki yapısal ve fonksiyonel benzerlerini incelenmeden bu sistemin yerel mi yoksa Seleukos iradesiyle mi yapıldığı konusundaki tartışmalar eksik kalacaktır. Bu sayede, territoriumda hüküm süren rahip krallarla, bölgede hüküm süren Hellenistik krallıklar arasında bir etkileşimin yaşanıp yaşanmadığının ve eğer varsa, Hellenistik Dönem geleneğinin Olba Territoriumu'nu ve genelde de Dağlık Kilikia'yi nasıl etkilediğini de görme imkanı olacaktır.

1. Yerleşim Düzenlemesi Açısından Olba Territoriumu

Olba Territoriumunda görülen bu mimari yapılanma, ortak bir savunma ve yerleşim sistemi kurma isteğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve benzer özelliklere sahip çok sayıda yerleşim territoriumda kurulmuştur⁶. Polygonal duvarlar bu dönemin yerleşimlerinde kullanılmışlardır ve günümüze bunların sur ve kulelerde kullanılan bölümleri ulaşmıştır. Bu polygonal duvar tekniği aynı zamanda bu dönem imar etkinliğinin de karakteristik özelliklerinden biridir.

Territoriumdaki yerleşim düzenlemesi, temelde savunma amaçlıdır. Bu yerleşimlere savunma kimliği kazandıran ise, hepsinde yerleşim yerini çevreleyen, polygonal duvar işçiliği kullanılarak yapılmış olan sur duvarlarının olmasıdır. Yerleşimlerin hepsinin bir tepelik üzerinde kurulmuş olmaları ve bu konumlarının da, üzerinde kuleler de olan bir sur duvarıyla

⁴ Trampedach 1999, s. 278.

⁵ Durugönül 1998a, s. 116.

⁶ Vadi kenarlarında kurulu olan ve territoriumdaki Hellenistik Dönem yerleşim düzenlemesini oluşturan Paşlı, Hüseyinler, Adamkayalar, Imriogon Kome, Takkadin, Tapureli, Veyselli, Kabaçam ve Karaböcülü yerleşimleri ve bu yerleşim düzenlemesinin ayrıntılarıyla ilgili olarak bkz. Aydınoglu 2003, s. 251-263.

çevrili olması bir akropol yerleşim ortaya çıkarmıştır. Bu durum, yerleşimlerin temel işlevinin savunma olduğu açıkça göstermektedir.

Bu savunma amacının yanısıra, kuruldukları konumdan da anlaşıldığı gibi bu yerleşimler kontrol amacı da taşımaktadırlar ve bu konumları teritoriumdaki yerleşim düzenlemesinin bir diğer karakteristik özelliğidir. Yerleşimlerin hepsi bir vadi kenarında, vadiye hakim tepelik bir alanda kurulmuştur. Olba Territoriumu'nun coğrafi yapısı gereği sahildeki liman kentleriyle iç bölgeler arasındaki ulaşımın denizlere dik olarak inen vadiler aracılığıyla sağlandığı düşünüldüğünde, bu vadileri kontrol etmenin bölgeyi savunmak için ne kadar önemli olduğu görülebilir. Böylece ek olarak iç bölgelerle sahil arasındaki ulaşımı kontrol ederek, dağlardaki yerleşimlerin temel amacı olan tarımsal üretimden elde edilen ürünlerin sahildeki limanlara ulaştırılmasının da kontrol edildiği düşünülebilir. Ayrıca vadi kenarlarındaki bu konumlarıyla yerleşimlerin doğal bir koruma altına alındıkları da görülmektedir.

Olba Territoriumu için bu yerleşimlerin, aynı tarihte, ortak yapı teknikleri ve yukarıda belirtilen ortak yerleşim özellikleri kullanılarak yapılmış olması bu yerleşimlerin, bölgesel bir ağa ait parçalar olduğunu gösterir. Bu koruma ve kontrol ağının bir diğer elemanı ise Olba Territoriumu'nda, araziye yayılmış “tek başına duran kule” yapılarıdır. Territoriumdaki kuleler ve yerleşimler hakkında ayrıntılı bir çalışma yayınlamış olan Durugönül bu kulelerden teritoriumda çok sayıda tespit ettiğini belirtir ve tek başına duran bu kuleleri işlevleri açısından “ev, depo ve gözetleme kuleleri” olarak değerlendirir⁷. Ayrıca, teritoriumdaki mimari yapılanma ile ilgili tarihlendirme kanıtlarına, kuleler üzerindeki yazıtlar ve semboller sayesinde ulaşıyor olması, bu kuleler ve yerleşimlerin aynı inşa etkinliği sırasında yapıldıklarını gösterir⁸.

Territoriumdaki savunma amaçlı bu yerleşimler, savunma yapılanmalarıyla birlikte sivil yerleşimleri de içlerinde barındırmaları açısından dikkat çekerler. Territoriumdaki yerleşim düzenlemesinin, savunma dışındaki bir diğer karakteristik özelliği olarak ortaya çıkan bu durumu kanıtlayan

⁷ Durugönül 1998a, s.79 vd.

⁸ Kulelerle ilgili ayrıntı için, Durugönül–Gabelmann 1997, s. 213 vd.; Durugönül 1998b, s. 281; Durugönül 1998a, s. 119 vd.

mekan kalıntılarına bu yerleşimlerin etrafında yoğun olarak rastlamak mümkündür. Ayrıca sivil yerleşime ait nekropolis izleri de bu yerleşimlerin etraflarında yer almaktadır.

2. Olba Territoriumu'ndaki Yerleşim Düzenlemesinin Hellenistik Dünya İçindeki Yeri

Olba Territoriumunda incelenen yerleşim düzenlemesinin karşılığı Hellen dünyasında vardır. Bunlar garnizon-kale olarak bilinen, genellikle bir akropolis üzerinde bulunan ve bir surla çevrili olan alanlardır ve bir garnizon (*phoura*) niteliğinde olduklarından *phourion* olarak adlandırılmaktadırlar⁹. Bunların, buldukları bölgenin özel şartlarına bağlı olarak farklı işlevleri olmakla birlikte, genelde içinde buldukları territoriumun savunmasını sağladıkları kabul edilmektedir. Bu türden, kendi aralarında bir ağ oluşturan savunma sistemlerine Hellen anakarasında M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren rastlanır. Bunların kulelere sahip oldukları, bazen küçük kasaba ya da köylerin akropolisleri olarak hizmet verdikleri ve yollara hakim olmak, belli bir alanı çevrelemek veya sahilin savunmasını sağlamak gibi işlevlerinin olduğu bilinmektedir¹⁰.

Xenophon'un sözettiği "*phourarkh*" ve "*khiliarkh*" kelimelerinden yola çıkarak Pers imparatorluğu toprakları içerisinde koruma ve denetleme amaçlı garnizonların olduğunu söyleyen ve bu tip yapıların Smyrna civarında da bulunduğunu belirten Doğer, özellikle Klasik Dönem içerisinde, benzer bir koruma sisteminin tüm Batı Anadolu için geçerli olduğunu söyleyerek¹¹ bu tür yapıların Hellenistik Dönem öncesine geri gittiğini ve buldukları alanın coğrafi koşullarına göre şekillendikleri gösterir.

Batı Anadolu'da, özellikle Smyrna civarı, önemli geçitleri kontrol etmesi ve körfeze hakim olması, iç bölgelerin denize açılan yolu üzerinde olması sebebiyle sürekli ilgi odağı olmuştur. Özellikle Pers'ler tarafından M.Ö. 5. yüzyıl sonlarından itibaren sadece Smyrna kenti değil aynı zamanda stratejik öneme sahip hinterlandının da bu tür savunma yapılarıyla

⁹ Lawrence 1979, s. 137.

¹⁰ Winter 1971, s. 43.

¹¹ Doğer-Gezgin 1998, s. 28-29.

çevrildiği ve *khora* garnizonları olarak adlandırılan yapılanmaların Smyrna ile ilgili bütün geçitleri kontrol ettiği önerilmektedir¹². Ionia ve Aiolis bölgesindeki bu Pers savunma yapılanmasının özelliklerini belirleyen Gezgin, *akra*-garnizon ve *khora*-garnizon olmak üzere iki temel savunma yapılanmasının olduğunu belirtir¹³. Bu bölgelerde tespit edilen *akra*-garnizonların, bir akropolis formuna ve bir yerleşim yeri karakterine sahip olmaları, küçük bir kent şeklinde bir yerleşimin varlığı ve savunma ağıyla bağlantılı olmaları bu yapılanmaların kendilerinden sonraki dönemleri de etkilemiş olduklarını gösterir. Nitekim, anılan bölgelerdeki hem *akra*-garnizonların hem de çok sayıda örneğine rastlanan ve stratejik noktalarda kurulu olan *khora*-garnizonların Hellenistik dönemde de kullanılmalarının devam ettiği buralarda ele geçirilen buluntulardan anlaşılmaktadır¹⁴. Böylece, Hellenistik Dönem öncesinden gelen bir savunma yapılanması geleneğinin, benzer koruma ve savunma işlevleriyle Hellenistik dönem içinde de sürdüğü görülür. Çalışmada ele aldığımız Olba Territoriumu'ndaki kale yerleşimlerle, Ionia ve Aiolis bölgesinde görülen Pers savunma yapılanmaları arasındaki işlevsel benzerlik de böylece ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde, coğrafi olarak iç bölgelerle bağlantıyı sağlayan askeri ve ticari iletişim rotalarının varlığı sebebiyle ilgi odağı olan Karia bölgesinde de bölgesel bir ağ oluşturan savunma ve kontrol yapılarına rastlanır ve bunda bölgenin sahip olduğu coğrafi yapının büyük rolü olduğu görülür¹⁵. Buraya olan ilginin temelinde, doğu-batı rotasındaki iletişimi sağlayan Hermos (Gediz), Kaystros (Küçük Menderes) ve Maiandros (Büyük Menderes) gibi üç büyük alüvyal vadinin bulunması vardır ve bu rotaların kontrolü büyük önem taşımaktadır. Bu coğrafi yapı, siyasi gelişmelerin etkisiyle de bu tür bir yapılanmayı zorunlu kılmıştır. Karia bölgesinin

¹² Doğer-Gezgin 1998, s. 12.

¹³ Bölgedeki *khora*-ganizonlar olarak Sarımsaklı Tepe, Küçükkale (Yamanlar), Kaleyakası, Kaletepe II, Cakraktepe ve Sivritepe belirtilir; *akra*-garnizonlar için ise Melanpagos, Boztepe, Kızkalesi ve Nmpaion örnek gösterilir, ayrıca daha küçük ve işaret noktaları olarak tanımlanabilecek yapılanmalar da vardır, hepsi için bkz. Gezgin 2001, s. 186.

¹⁴ Doğer-Gezgin 1998, s. 12-18; Doğer 2001, s. 26.

¹⁵ Bölge genelinde çok sayıda savunma yapısı bulunmakla birlikte ne yazık ki bunlar üzerine sistematik bir çalışma yoktur ve bu yapılanmalar genellikle "Hellenistik işçilikli kale" ya da "Karia askeri mimarisinin karakteristik bir örneği" olarak adlandırılmışlar ve tarihlendirilmişlerdir. Marchese 1989, s. 74.

sahip olduğu bu iç bölgelerle bağlantıyı sağlayan rotaların korunması, Hellenistik kentleşmeyle doğrudan ilişkili bir durumdur. Örneğin, Maiandros vadisi rotasının korunması için bu rota boyunca Seleukos'lar tarafından dört önemli noktada yerleşimlerin kurulduğu bilinir: Antiokheia, Laodikeia, Nysa ve Tralleis. Böylece “kervan-kent” olarak adlandırılan, birbirine bağlı bir kent düzeni oluşturulmuştur¹⁶. Ayrıca, savunma duvarlarına sahip Halikarnassos, Myndos, Alinda gibi kentler de bölgede bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin sahip oldukları savunma duvarları Hekatomnos dönemine tarihlenmektedirler¹⁷.

Ancak, Mausolos'un Karia'da kurduğu bu yeni ‘kent’lerle, tepelik alanlarda kurulmuş olan küçük yerleşimler arasında farklılıklar vardır. Bu küçük yerleşimlerde, savunma yapılarının karakteristik özelliği olarak etraflarını çevreleyen surlarının yanısıra küçük kuleleri vardır¹⁸. Böyle bir grup ilk kez 19 yüzyıl sonunda buralarda keşiflerde bulunan Paton ve Meyers tarafından yayınlanmıştır¹⁹.

¹⁶ Winter 1971, s. 41.

¹⁷ McNicoll 1997, s. 45.

¹⁸ McNicoll 1972, s.787.

¹⁹ Bunlardan At Yaylası, Teke Kale ve Kurun Dere Kalesi, Paton–Meyers tarafından Tralleis ile Batı Karia ve Mylasa arasındaki sinyal istasyonları olarak adlandırılmaktadırlar, bkz. Paton–Meyers 1896, s. 188-237. At Yaylası Kalesi, konum olarak Alinda ve Alabanda'nın güney batısında, Alabanda'dan Mylasa'ya giden yola hakimdir ve küçük bir kale olarak değerlendirilemeyecek ölçülere sahiptir, sur üzerinde bir kule bulunmaktadır ve kaşifleri tarafından burası da Hellenistik Dönem olarak tarihlenir, bkz. Paton–Meyers 1896, s. 213. Teke Kale, Karpuzlu çayı ve Çine çayı arasında kalan yüksek tepelerde yer almaktadır. Kurun Dere Kalesi, Alinda ve Alabanda'nın güney batısında yer alır ve sahip olduğu konum açısından Miletos'dan Herakleia ve Mylasa'ya giden yolu kontrol edebildiği gibi, At Yaylası'ndaki kaleyle de bağlantılıdır bkz. McNicoll 1997, s. 42. Bunların Alinda ve Alabanda kentlerinin korunmasıyla bağlantılı savunma ağına ait olabilecekleri ve aynı dönemde inşa edilmiş oldukları önerilir, bkz. Marchese 1992, s. 49. Diğer iki kale olan Ören, Bağacık ve doğu Karia'daki Altın Taş ise bazı farklılıklara sahip olmakla birlikte diğerleriyle aynı işleve sahip olarak tanımlanırlar, bkz. McNicoll 1997, s. 8. Kalıntıların azlığı sebebiyle fazla bir bilgiye sahip olmadığımız Ören Kale, Paton ve Meyers tarafından “eski Karia’lı eşkiyalara ait bir kale” olarak tanımlanır, bkz. Paton–Meyers 1896, s. 212. Bağacık’ın, Herakleia ile Amyzon arasındaki yolu kontrol eden ve Herakleia ile Alinda arasında bir sınır kalesi olmaya elverişli bir konumu vardır ve bir sinyal istasyonu olarak nitelendirilmiştir, bkz. McNicoll 1997, s. 42; ayrıca bkz. Paton–Meyers 1896, s. 212. Altın Taş Kale, Ören ve Bağacık ile büyük benzerlikler gösterir ve coğrafi durumu da neredeyse aynıdır, bkz. Paton 1900, s. 61 ve McNicoll 1997, s. 42. Ayrıca, Alabanda'nın güneyinde yer alan Hasanlar Kalesi de sözü edilen grup içerisinde değerlendirilebilir. Burası, dağlardaki bir geçit yakınlarındadır ve Marsyas (Çine) vadisi ile Tralleis-Alabanda-Idrias-Physkus yolunu kontrol eden bir noktada yer alır, bkz. Marchese 1992, s. 49.

Bölgedeki bütün bu kale yapıları, Kuzey Karia'nın M.Ö. 4 ve 3. yüzyıllardaki popüler mimari stili olan isodomik duvar örgü tekniğinde duvar yapılarına sahiptirler²⁰. Coğrafi olarak da birbirlerine benzer konumlarda kuruludurlar ve hepsi iki kent arasındaki yolu kontrol etmekle birlikte genel olarak Anadolu'nun batısı ve hinterlandı arasında önemli bir ticari rota olan Maiandros vadisi boyunca yeraldıklarından bu rotayı korumak için inşa edilmişlerdir²¹.

Bu yerleşimlerin bazıları, vadi kenarlarındaki konumlarının yanısıra, bazı özellikleri bakımından bir kaleden öte, kale-yerleşim görünümündedirler, buralardaki tahkimli alanların etrafındaki mezarlar ve yerleşim yeri izleri bunların ikamet amacıyla da kullanıldığını kanıtlamaktadır²².

Karia'daki bu savunma sistemine ait olan yapılarla ilgili çeşitli tarihlendirme önerileri ileri sürülmektedir. McNicoll, bunların Mausolos'un Maiandros'a kadar ilerleyen işgalleriyle bağlantılı olduğunu ve onun kaleleri olduğunu önerir²³. Marchese²⁴ bu yapıları M.Ö. 5. yüzyıldan başlatır ve Erken Hellenistik Döneme kadar yapımlarının devam ettiğini önerir. Ancak, genel olarak Hellenistik Dönemde de kullanıldıkları kabul edilen bir görüştür. Lawrence ise Karia'da bulunan çok sayıda kalıntının, Hellen düzenindeki "garnizon-kale" sınıflaması içerisinde değerlendirilebileceğini belirtir²⁵. Böylece görülmektedir ki, Karia'da, Hekatomnos dönemi ile birlikte başlayan bir Hellenizasyon süreci vardır ve bu kendini yeni kentlerin kurulmasıyla göstermiştir. Varolan kentlerin dışında bölgesel bir savunma ve kontrol-gözlem ağı da oluşturulmuştur. Yukarıda bahsedilen örnekler Karia'daki bu ağı kanıtlamaktadır ve bunun da kökenlerinin Hellenistik Dönem öncesine uzandığı görülmektedir.

²⁰ Marchese 1992, s.49.

²¹ McNicoll 1997, s. 41.

²² Teke Kale'deki bu tür yapılanmalar için, bkz. McNicoll 1997, s. 41. Tavas platosu rotasını kontrol eden ve bir tepe kalesi olarak tanımlanan Körteke Kalesi de benzer özelliklere sahiptir ve buradaki en erken kalıntıların Hellenistik Dönemden olduğu bilinmektedir, bkz. Marchese 1989, s. 73

²³ McNicoll 1997, s. 41.

²⁴ Marchese, bu duvar tekniğinin Karia'ya M.Ö. 7 ya da 6 yüzyılda girdiğini ve M.Ö. 3 ya da erken 2. yüzyıla kadar kullanımının devam ettiğini belirterek, Teke Kale, At Yaylası, Kurun Dere ve Hasanlar kalelerinin erken Hellenistik dönemde yapıldığı önerir, bkz. Marchese 1992, s. 49.

²⁵ Lawrence 1979, s. 138.

Dağlık Kilikia'da Olba Territoriumu'ndaki yerleşim düzenlemesiyle en yakın benzer örneklere sahip olan bölgelerden biri ise Lykia olmalıdır. Burası, özellikle sahip olduğu coğrafi şartlarla Olba Territoriumu ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu bölgede de denize açılan önemli vadilerin bulunması ve bu vadi kenarlarının yerleşimlere ev sahipliği yapması, Olba Territoriumu'ndaki düzenlemeyle büyük benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik, yerleşimlerin sahip oldukları konumun yanı sıra sur üzerinde yer alan kule yapılarından da kaynaklanmaktadır.

Lykia bölgesinin coğrafi şartların yanı sıra yerleşim düzenlemesi de Olba Territoriumuyla benzerlik göstermektedir. Buradaki yerleşimler de sur duvarlarının yanı sıra nekropolise, sarnıçlara ve akropolis içerisinde çok sayıda ikamet binasına sahiptirler. Burada savunma amaçlı yerleşimlerin sivil yerleşimi de içinde barındırdığı görülür. Ayrıca Olba Territoriumu'nda olduğu gibi, sur üzerinde kulelerin yer alması da bu tür kale yerleşimlerin karakteristik özelliği olarak ortaya çıkmaktadır²⁶.

Anadolu'nun dışında da Olba Territoriumu'nda oluşturulan bu yerleşim düzenlemesinin benzerlerini görmek mümkün olmaktadır. En ilginç örnek, merkezi Yunanistan'da Othyrıs dağında bulunmaktadır²⁷. Bu dağlık coğrafyada bulunan çok sayıdaki kale-yerleşim birçok açıdan Olba Territoriumu'ndaki sistem ile benzerlikler gösterir. Yerleşimler, derin vadi kenarlarında sahip oldukları konumları ve böylece sağladıkları kolay savunma

²⁶ Örnek olarak Kyaneai'a 6 kilometre mesafede Kasaba vadisinde yer alan yeralan Düz kale Tepesi yerleşimi gösterilebilir. Yerleşimdeki bazı yapılar için, içlerinde bulunan seramik buluntular sebebiyle Klasik Döneme tarihlendirme önerileri vardır ve yerleşim Klasik Dönemden bir Lykia hanedanının ikameti olarak nitelenir, bununla birlikte yapılanmanın Hellenistik Dönemde de devam ettiği düşünülür, bkz. Akyel-Kolb 1995, s. 120 vd. Benzer şekilde, Lykia'da bulunan bir diğer benzer dağlık yerleşim olan Cuma Tepesi, Sarılar ovasında, birbiriyle bağlantılı iki tepe üzerinde yer alır ve sahip olduğu çok miktardaki mekanlar, sarnıçlar ve preslerle tarımsal bir köy izlenimi vermekle birlikte, erken Hellenistik Döneme tarihlenen polygonal duvar örgüsüne sahip duvarlar, yerleşimin savunma gibi başka işlevlere de sahip olduğunu düşündürür. Yerleşimle ilgili ayrıntılı bilgi için, bkz. Akyel 1993, s. 53. Ayrıca, Lykia'da, Ksanthos vadisi de benzer yerleşimlere ev sahipliği yapması açısından önemlidir. Bu vadinin yatağı boyunca çok sayıda yerleşim bulunur. Vadinin ağzına çok yakın bir konumda bulunan Pydnai ve Kydna yerleşimleri, sahip oldukları Hellenistik Dönem yapıları ile, surlar üzerinde yer alan kuleleriyle ve polygonal duvar örgüsü ile çalışmada ele alınan Olba Territoriumu'ndaki kale-yerleşimlerle büyük benzerlik göstermektedirler, bkz. Winter 1994, s. 32; Kydna için, bkz. Adam 1982, s. 117 vd.; ayrıca Wurster 1997, s. 194.

²⁷ Burası, antik Akhaia Phthiotis bölgesinde, Almiros ovasının güneyindeki Othyrıs dağında yer alır, bkz. Wieberdink 1990, s. 479.

imkanları açılardan Olba Territoriumu'ndaki düzenlemeyle karşılaştırılabilirler. Wieberdink'e göre, bu kale-yerleşimler iki işleve sahiptirler²⁸: İlk olarak, kenarlarında kuruldukları vadiler üzerinden Othrys dağındaki rotaları kontrol altında tutarak savunma işlevini yerine getirmek, ikinci olarak ise, her kaleden en az biri diğerini gördüğü için sinyal noktası işlevini görmek. Böylece, bu bölgede yer alan kentler ve kalelerin, merkezi Yunanistan ile Krokian ovası arasındaki rotayı kontrol edebilmek için, bir savunma sistemi olarak aynı zamanda inşa edildiği önerilmektedir²⁹.

Bu sistem içerisinde, kale-yerleşimlerin yanısıra “tek başına duran bir kulenin” de olması Olba Territoriumu'ndaki düzenlemeyle çok benzerdir. İşlev olarak ise her iki yerleşim düzenlemesi de savunma ve kontrol gibi benzer sorumluluklara sahiptir. Böylece, Olba Territoriumu'ndaki savunma temelli yerleşim düzenlemesinin oldukça yakın bir benzerini Yunan anakarasında, Thesselia'da görmek mümkün olmaktadır. Bu, dağlık bir coğrafyada yeralan, vadi kenarına kurulmuş kale-yerleşimlerden oluşan ve ana rotalar ve bölgeyi kontrol etme amacı taşıyan bir savunma ağıdır, bu açıdan Olba teritoriumundaki sistem ile benzerlikler gösterir.

Olba Territoriumundaki yerleşimlerin oluşturduğu bölgesel savunma ağının bir diğer özelliği ise hakkında genel bir değerlendirme yukarıda yapılmış olan “tek başına duran kuleler”dir. Bölgesel bir savunma ağı içerisinde bunların kullanılmasıyla ilgili olarak benzer örnekleri, belki de Olba Territoriumu'ndaki yerleşim düzenlemesiyle en yakın benzerliğe sahip olan Thesselia'daki Othrys Dağı'nda görmemiz mümkündür. Burada, kale-yerleşimlerden oluşan küçük savunma ağı içerisinde “gözetleme kulesi” olarak adlandırılan bir kulenin bulunması dikkat çekicidir³⁰. Hellen dünyasında, özellikle de şehir savunmalarında kulelerin vazgeçilmez bir savunma elemanı olarak kullanılmasının yanısıra, oluşturulan bölgesel savunma ağı içerisinde de kulelerin tek olarak kullanılması uygulamasının olduğunu görülür.

²⁸ Wieberdink 1990, s. 479.

²⁹ Bu kale yerleşimler Hellenistik Halos kenti civarında bulunmaktadır. Bu kentin, İ.Ö. 300 civarlarında kurulduğu bilinir ve muhtemelen Demetrios Poliorketes'in İ.Ö. 302 yılında, Güney Akhaia Phthiotis'de Makedon ordusunu yenmesiyle bağlantılı olduğu ve bütün bu savunma sisteminin de kentle aynı anda yapıldığı düşünülmektedir. bkz. Wieberdink 1990, s. 479.

³⁰ Wieberdink 1990, s. 480, fig.1.

Olba Territoriumu'ndaki yerleşim düzenlemesiyle büyük benzerlik gösteren Lykia bölgesinde de çok sayıda kule yapısı vardır. Lykia'da, örnekleri yayınlayan Konency bunların bölgeye özgü bir yapı stiline olduğunu söyler ve hepsinin yakınlarında küçük yapıların ya da yerleşim izlerinin bulunduğunu belirtir³¹. Böylece, Lykia'da Hellenistik Döneme tarihlendirilen kuleler için Lykia'daki savunma yapılarının yapı tekniklerine ve özelliklerine uymamaları ve stratejik olmaktan daha çok tarımsal alanlara yakın konumlarıyla da, bu kulelerin tarımsal amaçlar için kullanıldıkları önerilir³². Olba Territoriumu için ise birbirlerini gören konumları nedeniyle bu kulelerin savunma amaçlarının öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca, bu kulelerin duvar örgülerinin polygonal tarzda olması ve polygonal tarzın da territoriumdaki savunma yapılarında kullanılması, kulelerin işlevleri üzerinde şüphe bırakmamaktadır³³. Muhtemelen Lykia'daki örnekler için de savunma ve gözetleme işlevlerini de göz önünde tutmak gerekecektir.

Doğudaki Hellenistik alanlarda da savunma yapılanmaları bulunmakla birlikte, buralardaki çalışmaların azlığı kesin sonuçlara ve benzer örneklerle ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, Filistin sahilleri bakılması gereken bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Hellenistik Dönemde çok sayıda kentin kurulduğu bu alanlarda bu kentlerin kurucuları yerliler, Hellen'ler ve Kıbrıs-Fenike'liler olmak üzere üç ana grupta değerlendirilirler. Her bir grubun kent kurmak için farklı öncelikleri olduğu görülür ve özellikle de yerlilerin askeri nitelikli yerleşimler kurduğu bilinir³⁴. Gaza'dan Ölü Deniz'e giden rota üzerinde, bu rotayı koruyan bir Ptolemaios kale zinciri ve ayrıca Ürdün nehri vadisinde ve Yahuda çölünde bu tür tahkimli savunma yapılanmalarının olduğu görülür³⁵.

³¹ Konency, örnek olarak Limyra kulesi (Limyra'daki yukarı kalenin doğusunda), Göklimanı kulesi (Fenike'nin güney batısındaki Göklimanı koyunun üzerinde), Myra kulesi (Myra'dan Kaş'a giden modern yolun doğusunda) ve Sura kulesini (Sura platosunun kuzeyinde bir yamaçta) belirtir ve bunların yapı tarzı olarak çok büyük olmayan taşlarla yapılmış pseudo-isodomik duvar örgü tekniğine sahip olduklarını belirterek, bu özellikleriyle Ephesos'daki Lysimakhos dönemi surları ve Herakleia Latmos kentinin surları ile ilişkilendirilmelerini önerir bkz. Konency 1993, s. 47-54.

³² Konency 1993, 51.

³³ Olba Territoriumundaki kuleler ve yerleşimlerle olan ilişkileri hakkında bkz. Durugönül 1998a.

³⁴ Bu bölgede yaşayan Hellen'lerin ve Kıbrıs-Fenike kökenlilerin daha çok ticari işlevleri olan yerleşimler kurmalarıyla ilgili öneriler için, bkz. Arav 1989, s. 142.

³⁵ Arav 1989, s. 142.

3. Olba Territoriumu' ndaki Yerleşim Düzenlemesinin Oluşum Süreci

Hellenistik Dönemde görülen savunma yapılarının ve bölgesel savunma ağlarının kökenleri daha önceki dönemlere gittiği bir gerçektir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi özellikle Batı Anadolu'daki önemli geçitleri kontrol etmek için Pers'ler tarafından yapılmış savunma yapılarının kullanımının daha sonraki dönemlerde de devam etmesi buna örnek olarak gösterilebilir³⁶. Ayrıca, Lykia ve Karia'daki örneklerin de daha önceki dönemlerde inşa edildikleri ve yapı ve işlev özelliklerini Hellenistik Döneme de taşıdıkları görülmektedir. Çalışma içerisinde incelediğimiz Karia, Lykia, Batı Anadolu ve Thesselia gibi bölgelerde ve Olba Territoriumu'nda, bu tür yerleşimlerin hepsi de benzer yerleşim düzenlemesi özelliklerine sahiptirler.

Olba Territoriumu'nda Hellenistik Dönem öncesinde taş mimariye rastlanmaması, territoriumda, daha erken dönemlerden gelen bir taş mimari geleneğinin olmadığını düşündürür ve ortaya çıkan mimari yapılanmanın da geleneksel Hellen savunma mimarisinin bir benzeri olması, bu mimarinin doğrudan dış etkilerle territoriuma sokulduğu fikrini güçlendirir. Bunun, Hellen savunma mimarisi geleneğinin bir devamı olduğu görülmektedir. Böyle büyük bir yapılanmanın geniş bir imparatorluk olan Seleukos'ların bağlantılarıyla bölgeye getirildiği ve territoriumdaki rahip hanedanlığın korunmasından çok, kendi güvenlikleri ve batı sınırlarını korumak için kullanıldığı açıktır. Bu sebeple bölgede Seleukos varlığının etkin olmadığına yönelik görüşler eksik kalmaktadır³⁷. Seleukos'ların bölgedeki varlıkları, bu mimari yapılanmadan yaklaşık bir yüzyıl önce başlamıştır. I. Seleukos Nikator tarafından territoriumun kenarında Seleukeia Kalykadnos kentinin kurulduğu bilinmektedir. Seleukos'ları burada kent kurmaya yönelten temel gerekçe, burada bir tapınak devletin bulunmasıdır ve politikaları gereği burada bulunan tapınak devletin gücünü sınırlamayı amaçlamalarıdır. Böylece, bölgede Seleukos etkinliğinin olmadığı fikri

³⁶ Özellikle Smyrna civarındaki geçitleri kontrol etmek için Persler tarafından kurulduğu önerilen bazı kalelerin kalelerin kullanımının Hellenistik dönemde de devam ettiği önerisi için bkz. Doğer-Gezgin 1998, s. 12-18.

³⁷ Bunun yerel krallık tarafından rahip hanedanlığın korunması için yaptırıldığını öneren Trampedach'ın bu yöndeki görüşleri için bkz. Trampedach 1999, s. 278.

geçerliliğini yitirir çünkü Seleukos'ların etkin olabilmek için bu alanda kentleşme faaliyetleri yürüttükleri görülmektedir.

Bu çerçeveden bakıldığında, Olba Territoriumu'ndaki mimari yapılanma Durugönül'ün de önerdiği gibi Apameia antlaşmasının ardından Seleukos'ların desteğiyle ortaya çıkmış olmalıdır fikri ağırlık kazanır³⁸. Buna göre, Apameia antlaşması sonrasında, Seleukos'lar, batı sınırlarını oluşturan Olba Territoriumu'na kadar geri çekilmişler ve bu sınırlarını kontrol etmek isteğiyle böyle bir imar etkinliğini desteklemişlerdir³⁹. Gerçekten de, territoriumda İ.Ö. 2 yüzyılın başında ortaya çıkan bu taş mimari taşıdığı bütün teknik, yapısal ve coğrafi özellikler açısından aynı zamanda yapılmış izlenimi vermektedir ve bu durum üzerindeki Olba hanedanlığına ait semboller ve yazıtlar ile desteklenmektedir.

Bununla birlikte, her ne kadar dış etkili de olsa, Olba Territoriumu'ndaki bu yerleşim düzenlemesi bölgeye özgü hale gelmiştir. Territoriumda gerçekleştirilen yerleşim düzenlemesi temelde Hellen savunma mimarisinin bir yansıması olsa da, bölgesel bir özellik olarak bu savunma yapılanmalarıyla sivil ihtiyaçlar da birleştirilmiş olmalıdır. Territoriumda tarlalarını korumak için Seleukos'ların desteği ile taş mimariye yönelen bir rahip sınıfının olduğunu, taş mimarinin üzerinde Olba rahip krallığının sembollerinin olmasının bunu kanıtladığını ve tarımsal ekonomide varolan teokratik feodal sistemin kendini tapınakta, kulelerde, yazıtlarda ve Olba sembollerinde gösterdiğini söyleyen Durugönül, Seleukos'ların da oldukça liberal davranarak tapınak devlet yönetimini merkezlere böldüklerini ve territoriumda yarı otonom kabileler oluşturduklarını aktararak bu sivil yapılanmayı açıklar⁴⁰. Böylece, bu kalelerin yerleşimleri de içlerinde barındırmaları sebebiyle, territoriumu ve Seleukos'ların batı sınırını korumak kadar territoriumdaki yerleşimleri de korumak gibi bir işleve sahip olduklarını söylemek mümkün olmaktadır. İçlerinde yerleşimleri barındırmaları ve onları korumaları bölgeye özgü bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, benzer şekildeki yerleşim düzenlemelerine Karia

³⁸ Durugönül 1998a, s. 116; ayrıca, territoriumdaki teokratik feodal bir sisteme sahip rahip hanedanlığının Seleukos'ların desteğiyle gerçekleştirdiği bu mimari yapılanmanın tarımsal ekonomik amaçlarla da kullanıldığı önerisi için bkz. Durugönül, 1998a, s. 113-114.

³⁹ Bütün bu öneriler için bkz. Durugönül 1998a, s. 110, 113, 116.

⁴⁰ Durugönül 1998a, s. 110, 113.

ve Lykia gibi bölgelerde de rastlanması, savunma yapılanmalarıyla sivil yerleşimlerin birarada olmasının yaygın bir uygulama olduğunu göstermektedir. Ancak, Olba Territoriumu'nda, M.Ö. 2. yüzyıl başında birden ortaya çıkan bir taş mimari söz konusudur ve bu bölgesel bir yerleşim düzenlemesi oluşturur. Yapı karakterleri ve işlevleri tek bir elden çıkmış izlenimi verir ve bu anlamda bölgesel özellikler de taşıyan bir yerleşim düzenlemesi olarak görülmelidir. Bu düzenleme ortaya konulurken de, her ne kadar dışarıdan bir yaptırım sözkonusuysa da durum yerel yönetimin lehine de dönüştürülerek bir işbirliği ortaya çıkarılmıştır. Bu işbirliğinin ne derece de halka yansıdığı ise, arkeolojik materyal eksikliği sebebiyle açıklanması çok zor bir konu olarak durmaktadır.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Adam 1982 Adam, J. P., *L'Architecture Militaire Grecque*, Paris.
- Akyel–Kolb 1995 Akyel, İ. – Kolb F., “The Settlement on Düzkale Tepesi and its Tomb”, *Asia Minor Studien Band 18, Lykische Studien 2*, Bonn, 119-150.
- Akyel 1993 Akyel, İ., “The Settlement on Cuma Tepesi”, *Asia Minor Studien, Band 9, Lykische Studien 1, Die Siedlungskommer von Kyaneai*, Bonn, 53-55.
- Arav 1989 Arav, R., *Hellenistic Palastine, Settlement Patterns and City Plannig 337-31 BCE*, BAR International Series 485, 1989.
- Aydinoğlu 2003 Aydınoğlu, Ü., “The Settlement Patterns of the Olbian Territory in Rough Cilicia in The Hellenistic Period” *OLBA VIII* , 251-263.
- Doğer–Gezgin 1998 Doğer, E. – Gezgin, İ., “Arkaik ve Klasik Dönemde Smyrna'nın Dış Savunması Üzerine Gözlemler”, *II. Uluslararası İzmir Sempozyumu*, 1998, İzmir, 7-29.
- Doğer 2001 Doğer E., “İlkçağ'da İzmir'in Stratejik Konumu” *21. Yüzyıl Eşiğinde İzmir, Uluslararası Sempozyum*, 9-10 Ekim 2000, İzmir, 16-27.
- Durugönül 1995 Durugönül S., “Olba: Polis mi, Territorium mu?” *LYKIA II.1995*, 75-82.
- Durugönül–Gabelmann 1997 Durugönül, S. – Gabelmann, H., “Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien Ein Vorbericht” *IstMitt 47*, 213-220.
- Durugönül 1998a Durugönül, S., *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Eine Untersuchungen zu den archäologischen Hinterlassenschaften im Olbischen Territorium*, Asia Minor Studien Band 28, Bonn.
- Durugönül 1998b Durugönül, S., “1996 Yılı İçel İli (Antik Dağlık Kilikia) Yüzey Araştırması ile Kuleler-Kaleler ve Yerleşimlere Olan İlişkileri”, *XV.AST I. Cilt*, Ankara, 281-293.
- Gezgin 2001 Gezgin, İ., “Defensive Systems in Aiolis and Ionia Regions in the Achaemenid Period” *ACHAMENID ANATOLIA, Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period*, Bandırma 15-18 August 1997, Leiden, 181-187.
- Konency 1993 Konency, A., “Hellenistische Turmgehöfte in Lykien” *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions, Band II*, 6-12 Mai 1990, J. Borchardt – G. Dobesch (edt.), Wien, 47-54.
- Lawrence 1979 Lawrence, A.W., *Greek Aims in Fortification*, Oxford.
- Marchese 1989 Marchese, R., *The Historical Archaeology of Northern Caria, A Study in Cultural Adaptations*, BAR Int. Ser. 536, Oxford.

- Marchese 1992 Marchese, R., "Ancient Remains in Caria: The Watchtower at Arpas", *AS* 42, 47-51.
- McNicoll 1997 McNicoll, A.W., *Hellenistic Fortifications From the Aegean and to Euphrates*, Oxford, 1997.
- McNicoll 1972 McNicoll, A., "The Development of Urban Defences in Hellenistic Asia Minor", *Man, Settlement and Urbanism*, P.UCKO (ed.) Proceeding of a meeting of the Research Seminar in Archaeology and Related Subjects held at the Institu of Archaeology, London University, Great Britain, 787-791.
- Paton 1900 Paton, W. R., " Sites in East Karia and South Lydia", *JHS* 20, 61 vd.
- Paton–Meyers 1896 Paton, W. R. – Meyers, J. L. "Karian Cities and Inscriptions", *JRS* 16, 188-237.
- Trampedach 1999 Trampedach, K., "Tempel und Grossmacht: Olba in Hellenistischer Zeit" *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux*, Table Ronde Internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999, 269-288.
- Winter 1971 Winter, F. E., *Greek Fortifications*, Toronto.
- Winter 1994 Winter, F. E., "Problems of Tradition and Innovation in Greek Fortifications in Asia Minor, Late Fifth to Third Century B.C.", *Revue Des Etudes Anciennes Tome: 96*, 1-2, Fortifications et Defense Du Territoire en Asie Mineure Occidentale et Meridionale, Table Ronde, CNRS, İstanbul, 20-27 Mai 1993.
- Wurster 1997 Wurster, W., "Antike Siedlungen in Lykien Bericht Über Einen Survey im Sommer 1975", *TAD*, XXIV-2, 193-201.
- Wieberdink 1990 Wieberdink, L., "A Hellenistic Fortification System in the Othrys Mountains (Achaia Phthiotis)" *Akten Des XIII. Internationalen Kongresses Für Klassische Archaologie Berlin 1988*, Berlin, 479-480.

Fig. 1 Olba Territoriumu Yerleşimleri Haritası.